

2. Митрофанова Е.С. Комплексний розвиток сфери туризму на основі державно-приватного партнерства / Е.С. Митрофанова / Вісник Національної академії туризму. — 2010. — № 3 (15). — С. 22—25.
3. Гнатієнко Г.М. Експертні технології прийняття рішень: Мнографія / Г.М. Гнатієнко, В.Є. Снитюк. — К.: ТОВ «Маклаут», 2008. — 444 с.

УДК 331.102.1:338.124

Наталія МАЗУР*

СОЦІАЛЬНА БЕЗПЕКА ПРАЦЕЗДАТНОГО НАСЕЛЕННЯ НА ОСНОВІ ДИСТАНЦІЙНОЇ ЗАЙНЯТОСТІ

СОЦИАЛЬНАЯ БЕЗОПАСНОСТЬ ТРУДОСПОСОБНОГО НАСЕЛЕНИЯ НА ОСНОВЕ ДИСТАНЦИОННОЙ ЗАНЯТОСТИ

SOCIAL SECURITY OF WORKING POPULATION ON THE BASIS OF DISTANT EMPLOYMENT

***Анотація.** Розглянуто можливості підвищення соціальної безпеки, зокрема зменшення економічних втрат унаслідок настання соціальних ризиків, за рахунок залучення населення з різним рівнем працездатності до дистанційної зайнятості.*

***Аннотация.** Рассмотрены возможности повышения социальной безопасности, в частности уменьшения экономических потерь в результате наступления социальных рисков, за счет привлечения населения с различным уровнем трудоспособности к дистанционной занятости.*

***Abstract.** The possibilities of increasing social security, in particular reducing economic losses as a result of social risks, by involvement of people with different levels of work ability to distance employment are considered.*

В умовах економічної нестабільності загроза настання соціальних ризиків з подальшим зниженням рівня життя притаманна для значної частини населення й набуває загрозливих тенденцій соціального виключення для вразливих верств. Система соціального захисту як основний механізм протидії соціальним ризикам на сьогодні не спроможна (перш за все через мізерний розмір соціальних гарантій) на належному рівні компенсувати особам, які опинилися в критичних життєвих ситуаціях, втрату заробітку (доходу) з об'єктивних, соціально вагомих причин і відповідні додаткові витрати. Практика розподілу частини навантаження щодо забезпечення гідного рівня та якості життя населення з бізнесовими структурами — в розрізі тієї ж соціальної відповідальності бізнесу чи соціального підприємництва — в Україні знаходиться на стадії зародження і переважно має досить вузьке спрямування, щоб покласти на неї великі надії стосовно допомоги у формуванні соціальної безпеки суспільства.

Водночас, особи з повною чи хоча б частковою працездатністю самостійно можуть якщо й не подолати матеріальну малозабезпеченість, то суттєво покращити свій добробут шляхом участі в альтернативних формах зайнятості, найбільш прийнятною з яких для значної частки вразливих верств населення є надомна (дистанційна) робота.

Сутність терміну «надомна праця» не таїть у собі жодного прихованого змісту і досить легко зчитується з його етимології: робота, яка виконується вдома, праця «на дому». У Конвенції «Про надомну працю» №177 (не ратифікована Україною, як і, зрештою, не сформована вітчизняна нормативно-правова база щодо регулювання цього питання) і Рекомендаціях щодо надомної праці №184 Міжнародної організації праці термін «надомна праця» означає роботу, яку особа, яка називається надомником, виконує: 1) за місцем її проживання або в інших приміщеннях за її вибором, але не у виробничих приміщеннях роботодавця; 2) за винагороду; 3) з метою виробництва товарів або послуг, згідно з вказівками роботодавця, незалежно від того, хто надає обладнання, матеріали або інші ресурси [1, 2].

Сьогодні праця, яка виконується поза територією роботодавця, здебільшого вдома, у свідомості українців асоціюється переважно з ручною некваліфікованою роботою або народними промислами. Ще за часів Радянського Союзу надомна праця не була забороненим видом діяльності і навіть регламентувалася законодавчо. Особливої популярності така форма зайнятості набула з початком перебудови і розвитком кооперативів. Населення величезної країни намага-

* **МАЗУР Наталія Олексіївна / Наталія МАЗУР / Nataliia MAZUR** - к.е.н., доцент кафедри трудових ресурсів і підприємництва, Національний університет водного господарства та природокористування, e-mail: n.o.mazur@nuwm.edu.ua

лося шляхом виробництва у власних помешканнях покращити свій рівень життя та наповнити порожній на той час ринок споживчих товарів: клеїли конверти, ліпили вареники та пельмені, шили найрізноманітніший простий одяг і одяг «під фірму», розкладали в конверти чи папки з презентаційними матеріалами прайс-листи. Однак таку форму трудових відносин можна застосовувати і до значної частки представників інтелектуальної праці, чия робота не прив'язана жорстко до якихось матеріальних об'єктів і результати якої здебільшого також не є матеріальними. Розвиток інформаційних технологій призвів до того, що робота багатьох фахівців може виконуватися в будь-якому місці, а не лише на території роботодавця, в режимі он-лайн, коли роботодавець і найманий працівник за допомогою спеціальних технічних засобів підтримують безпосередній контакт, перебуваючи у різних приміщеннях або містах. Така форма праці в сучасному трактуванні отримала назву «дистанційна робота» («дистанційна праця», «дистанційна зайнятість»).

Термін «дистанційна праця» або «теледоступ» (telecommuting) вперше вжито у 1972 році в США основоположником цієї концепції Дж.Ніллесом. В Європі аналогічне поняття «телеробота» (telework) поширилося завдяки Європейській комісії, яка фінансувала дослідження в цій галузі, зокрема для використання дистанційної зайнятості як засобу розвитку економічної активності у сільських та проблемних регіонах. Сьогодні в світі найчастіше використовується класифікація дистанційної праці, запропонована у спеціальному докладі У. Х'юс «Дистанційна робота і рівноправ'я статей» для Європейської комісії [3]. 1) Власне дистанційна зайнятість, яка може бути розосереджена у кількох місцях: частково — дома, частково — у місцях, які є власністю роботодавця. Зазвичай таку роботу виконують висококваліфіковані фахівці, які мають повну довіру роботодавця. 2) Надомна робота — виконується повністю вдома. Часто передбачає низькокваліфіковану працю на основі простих операцій, які часто повторюються. Оплата за кінцевим результатом. Придатна переважно жінкам. 3) Позаштатна дистанційна робота — повністю базується на надомній праці, але виконується позаштатними працівниками, які виконують найрізноманітніші завдання на основі угод з клієнтом (письменницька робота, редагування, дизайн, комп'ютерне програмування). 4) Мобільна дистанційна робота — передбачає застосування нових технологій у традиційних формах діяльності (торгові представники, інспектори, інженери з експлуатації). 5) Робота в спеціально обладнаному офісі, тобто та, що здійснюється на території роботодавця та субпідрядника із обладнанням приміщень найсучаснішими засобами телекомунікації. Отже, перші чотири пункти класифікації цілком узгоджуються з трактуванням надомної праці, так як вся робота, або її частина, виконується працівником вдома та в інших місцях, які не є власністю роботодавця. Тому в сучасних умовах розвитку соціально-трудових відносин вважаємо цілком виправданим називати роботу, яка виконується найманим працівником для роботодавця поза межами території наймача і хоч частково вдома, як дистанційною, так і надомною.

Відносини між надомником і роботодавцем можуть мати як трудовий, так і цивільно-правовий характер. Договір на виконання такої роботи власник або керівник підприємства може укласти з будь-яким працівником, якщо її виконання не протипоказане останньому за станом здоров'я і може виконуватися за межами території роботодавця. Тому неконкурентоспроможні на ринку праці верстви населення (жінки з неповнолітніми дітьми і дітьми-інвалідами, студенти денної форми навчання, випускники закладів професійної освіти без необхідного досвіду роботи, пенсіонери або особи передпенсійного віку, інваліди, особи, які доглядають за хворими або непрацездатними членами родини), а також безробітні та працівники, які прагнуть вторинної зайнятості з причин низького рівня доходів за основним місцем роботи, є потенційними надомниками в першу чергу (рис. 1).

Для осіб як з повною, так і з частковою працездатністю дистанційна робота може мати форму первинної або вторинної зайнятості, та головна мета — подолати найбільший економічний негатив соціальних ризиків — бідність. Сучасний спектр можливостей використання дистанційної зайнятості досить широкий. До надомної праці можуть бути традиційно залучені особи, зосереджені на виконанні робіт із застосуванням ручної праці, у тому числі на народних промислах: клеєння конвертів, сортування і вибраковка, фасування, механічна зборка, паяння, обробка виробів; шиття ручне або машинне, в'язання машинне, спицями або крючком, вишивання, плетіння з бісеру, художній розпис, лозоплетіння, виготовлення листівок, розфарбовування виробів, випилювання з дерева або фанери; вирощування квітів і розсади, розведення домашньої птиці. Широкі можливості переведення у сферу дистанційних робіт і виконавців інтелектуальної праці різної складності: програмісти, веб-дизайнери, копірайтери, івент-менеджери, діловоди, бухгалтери, рекламні та страхові агенти, нотаріуси та юрисконсультанти, журналісти, редактори, перекладачі, фотографи, креслярі. Надомно може здійснюватися набір текстів на ПК, робота з базами даних, розсилка електронної пошти, прийом телефонних дзвінків і замовлень; проведення соціопитувань, переклад з іноземних мов, редагування текстів; моделювання одягу; робота у сфері інформаційних технологій, реклами, медіаринку, консалтингу.

БІДНІСТЬ (МАЛОЗАБЕЗПЕЧЕНІСТЬ)						
досягнення пенсійного віку	постійна втрата працездатності (інвалідність)	безробіття	тимчасова втрата працездатності (захворювання, травма)	догляд за хворими або непрацездатними членами сім'ї	вагітність; народження дитини та догляд за нею	втрата годувальника
СОЦІАЛЬНІ РИЗИКИ						
Основні види соціальної допомоги (виплати)						
▶	▶	▶	▶	▶	▶	▶
+	+	+	+	+	+	+
✓ пенсія	✓ соціальна допомога інвалідам з дитинства; ✓ пенсія	✓ допомога по безробіттю	✓ допомога по тимчасовій непрацездатності; ✓ оплата лікування в реабілітаційних відділеннях санаторно-курортного закладу після перенесених захворювань і травм	✓ допомога по тимчасовій непрацездатності; ✓ компенсаційна виплата непрацюючій особі, яка здійснює догляд за інвалідом I групи або за особою, яка досягла 80-річного віку; ✓ грошова допомога особі, яка проживає разом з інвалідом I чи II групи внаслідок психічного розладу; ✓ надбавки до державної соціальної допомоги на догляд за інвалідами з дитинства та за дітьми-інвалідами, тощо	✓ допомога по вагітності та пологах; ✓ допомога при народженні дитини; ✓ допомога по догляді за дитиною до досягнення нею трирічного віку; ✓ допомога на дітей одиноким матерям	✓ пенсія у зв'язку з втратою годувальника
▶	▶	▶	▶	▶	▶	▶
пенсіонери	інваліди	безробітні	особи, тимчасово непрацездатні внаслідок захворювання або травми	особи, які доглядають за хворими або непрацездатними членами сім'ї	вагітні жінки; жінки, які мають малолітніх дітей	діти (учні віком від 14 років, студенти), подружжя, батьки померлого годувальника
▶	▶	▶	▶	▶	▶	▶
ДИСТАНЦІЙНА РОБОТА						
ПІДВИЩЕННЯ РІВНЯ ТА ЯКОСТІ ЖИТТЯ. ПОСИЛЕННЯ СОЦІАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ ОСОБИ / СУСПІЛЬСТВА						

Рис. 1. Посилення соціальної безпеки населення на основі дистанційної зайнятості

Окрім беззаперечного підвищення добробуту суттєвою перевагою дистанційної зайнятості для працівника також є отримання можливостей самостійно регулювати межі робочого часу і часу відпочинку. Надомники мають більше вільного часу та можливостей для виконання своїх соціальних функцій, зокрема виховання дітей і догляду за іншими непрацездатними або хворими членами родини. Працівники, які працюють дистанційно по відношенню до роботодавця, не підпорядко-

вуються правилам трудового розпорядку підприємства, отримуючи відчуття бажаної для кожної особистості свободи і самостійності у прийнятті рішень, що у поєднанні з відсутністю постійного контролю позитивно впливає на фізичний і психологічний стан індивіда, можливим стає виконання роботи в ту частину дня, яка є оптимальною для конкретного працівника відповідно до його соціальних функцій і біоритмів. Скорочуються непродуктивні витрати часу, пов'язані зі здоров'ям, поганою погодою, проблемами з транспортом. З'являється можливість вільніше формувати структуру витрат власного бюджету за рахунок зменшення витрат на проїзд між місцем проживання та місцем роботи і на корпоративний гардероб.

Дистанційна зайнятість здатна виконувати важливу соціальну функцію шляхом залучення до сфер суспільно корисної праці осіб з частковою працездатністю і низькою конкурентоспроможністю на ринку праці та забезпечення роботою частини безробітних, у тому числі шляхом скорочення структурного безробіття, викликаного територіальною віддаленістю роботодавця і потенційного працівника, що безумовно сприяє зменшенню економічних втрат внаслідок настання соціальних ризиків і збільшенню доходів населення з різним рівнем працездатності, а отже й підвищенню рівня та якості життя і посиленню соціальної безпеки як окремої особи, так і всього суспільства.

Література

1. Конвенція Міжнародної організації праці «Про надомну працю» від 20.06.1996 р. №177: станом на 20 листопада 2015 р. [Електронний ресурс] — Режим доступу: http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/993_327.
2. Рекомендація Міжнародної організації праці щодо надомної праці від 20.06.1996 р. №184: станом на 20 листопада 2015 р. [Електронний ресурс] — Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/993_100.
3. Веремейко Ю. Особенности использования дистанционного труда / Ю.Веремейко // Заработная плата. — 2007. — №10. — С. 19—28.

УДК 351/354

Іван МАЛИЙ *

СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ ДЕТЕРМІНАНТИ ІДЕНТИФІКАЦІЇ ІНСТИТУТІВ ДЕРЖАВНОСТІ УКРАЇНИ

СОЦИАЛЬНО-ЭКОНОМИЧЕСКИЕ ДЕТЕРМИНАНТЫ ИДЕНТИФИКАЦИИ ИНСТИТУТОВ ГОСУДАРСТВЕННОСТИ УКРАИНЫ

IDENTIFYING STATEHOOD INSTITUTIONS IN UKRAINE: SOCIAL AND ECONOMIC DETERMINANTS

Анотація. Аргументовано пріоритетність розбудови інституту держави для досягнення суспільного добробуту в Україні. Визначено специфіку формування антикризового управління в Україні з урахуванням політичного та соціально-економічного розвитку. Обґрунтовано стратегічно важливі проблеми та визначальні дилеми ідентифікації інститутів державності для України.

Аннотация. Аргументирована приоритетность развития института государства для достижения общественного благосостояния в Украине. Определена специфика формирования антикризисного управления в Украине с учетом политического и социально-экономического развития. Обоснованы важные проблемы и определяющие дилеммы идентификации институтов государственности для Украины.

Abstract. The author argues that in order to achieve social welfare in Ukraine the priority must be given to the development of the institution of State. He determines the specific form of its crisis management by taking the political and socio-economic context into account. In order to find ways to overcome the global challenges in front of Ukraine, he justifies the important identification dilemmas of the institution of State associated with the timing of the state approval and privatization, uncertain property rights, the vector of civilization development, specification of state functions and anti-corruption activities of society.

Дослідження проблем антикризового управління економікою України, що було започатковане колективом кафедри макроекономіки та державного управління на першій міжнародній науково-

* МАЛИЙ Іван Йосипович / Иван МАЛЫЙ / Ivan MALYI — д.е.н., професор, завідувач кафедри макроекономіки та державного управління, ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана», e-mail: ivanmal-kneu@ukr.net.

² Термін ідентифікація є найудалішим відображенням процесів формування державності України. В Україні юридично сформовані законодавча, виконавча та судова влада держави, але реальні дії цих органів направлені на реалізацію кланових інтересів, що суперечить сутності будь-якої типології держави, не кажучи про світову теорію та практику. Ідентифікувати, значить привести у відповідність соціальний зміст до форми.